
Sven Grönvall och Eva Wichman – två konstnärer i 1930-talets Villa Golicke

Om en svunnen tid och en färgstark krets

I likhet med Henry Parland fyller även hans skolkamrat från Grankulla, konstnären Sven Grönvall (1908–1975) 100 år i år, liksom också formgivaren och författaren

Eva Wichman (1908–1975). Grönvall och Wichman hörde båda till den färgstarka konstnärskrets som samlades i Villa Golicke på Karelska näset under 1930-talet.

Sven Bertel Grönvall (son till Vera f. von Golicke och Filip Grönvall) var i första hand bildkonstnär men även författare och konstkritiker. Han studerade vid Svenska handelshögskolan och arbetade en tid på bank innan han inledde sina konststudier 1931, först vid Centralskolan för konstflit, sedan vid Finska konstföreningens rit-skola i Helsingfors. Grönvall var med om att, tillsammans med bl.a. skulptören Sakari Tohka och bildkonstnären Ernst Krohn, grunda den modernistiska konstnärssammanslutningen Oktobergruppen 1933. Han var också medlem i de radikala konstnärsgруппerna Tulenkantajat och Kiila. Vid sidan av sitt måleri skrev han bl.a. konstkritik för tidskriften *Nya Argus* under 1940-talet.

Sedan 1950-talet var Sven Grönvall en konstpolitiskt inflytelserik person. Till hans mest betydande förtroendeuppdrag hörde medlemskapet i Finlands Konstakademis styrelse (1950–1956), ordförandeskapet för Kiila (fr.o.m. 1959) samt

Sven Grönvall med hatt och ritblock. (1063:705)

ordförandeskapet i statens bildkonstkommission (1970–1973). Grönvall var även under 1960-talet ordförande för föreningen Progress – finlandssvensk samling för kämpande humanism r.f. och skrev i dess tidskrift med samma namn.

Sven Grönvall höll ett flertal utställningar både i Finland och utomlands. Han var även lärare i bildkonst vid finska arbetarinstitutet. Hans nära samarbete med vännen, kollegan och galleristen Maire Gullichsen gav honom ypperliga kontakter och möjligheter att ställa ut.

Eva Wichman (dotter till Agnes f. Frosterus och Karl Theodor Wichman) lämnade skolan på hälft för att börja studera konst. Hon gick den grafiska linjen vid Central-skolan för konstflit 1924–1928 och arbetade därefter som reklamkonstnär fram till 1937. För sina leksaker i trä vann Wichman två internationella utmärkelser, i Milano 1933 och i Paris 1937. Wichman var gift med Eric Rudolf Gardberg 1930–1934 och 1938 gifte hon sig med författaren Ralf Parland.

Trots sina framgångar som formgivare började Eva Wichman alltmer intressera sig för det skrivna ordet. Hon debuterade skönlitterärt 1937 med novellsamlingen *Mania*. Hennes nyskapande modernistiska prosa, liksom även hennes senare dikter, väckte uppmärksamhet och hon övergav formgivningen för det skönlitterära skrivandet.

I slutet av 1940-talet blev Wichman starkt samhällsligt engagerad och övergick till att författa socialistisk kamplryk och skrev in sig i Finlands kommunistiska parti. I början av 1960-talet bröt hon dock med partiet och under återstoden av sitt liv avstod hon från att kombinera konst och politik. Hon intresserade sig alltmer för teosofi och självbegrundan. Förutom sitt skönlitterära skrivande engagerade

Eva Wichman. (1063:691)

hon sig, liksom Sven Grönvall, i Progress – finlandssvensk samling för kämpande humanism r.f. Hon både satt i föreningens styrelse och skrev i dess tidning.

Wichman gav ut ett tiotal diktsamlingar, några novellsamlingar och en roman, *Ohörbart vattenfall* (1944). Den självbiografiska *Bitar av livet, belysta* utkom postumt 1977.

Karelska näset och Villa Golicke

Släkten von Golicke's kråkslott Villa Golicke i Kuokkala på Karelska näset blev en samlingsplats för flera finländska och svenska konstnärer på 1930-talet. Det natursköna, lite förvildade, idylliska Karelska näset med sina flera kilometer långa sandstränder var ett välbesökt område före kriget. Terijoki, Kellomäki, Kuokkala, Raivola, Tyrisevä, Kanneljärvi m.fl. orter i området lockade till sig semesterfolk

och i synnerhet Terijoki med sitt bad och sina lummiga parker blev ett mångkulturellt centrum för europeiska gäster. De rymliga, vackra trävillorna som präglade området hade ursprungligen byggts av den välbärgade ryska aristokratin. Efter ryska revolutionen försvann aristokratin men villorna stod kvar. För en spottstyver kunde man hyra in sig i någon av dem och disponera över flera rum i en unik – om än något luggsliten – överklassmiljö från sekelskiftet.

Villa Golicke 1938. (SLSA 1063:707)

Sällskapslivet i Villa Golicke kretsade kring husets två centralgestalter, kusinerna Sven Grönvall och Ina Colliander (f. Behrsen). Deras mödrar var systrarna Vera och Lydia von Golicke och villan hade ursprungligen ägts av deras släkting Robert von Golicke – en förmögen tryckeriägare i S:t Petersburg. Villan fick fritt disponeras av Sven och Ina som turades om att bo där.

Fastigheten Villa Golicke bestod av tre byggnader på en strandtomt. Den största, en mörkröd byggnad i norsk stil, var obebodlig. Taket läckte, fönstren var spruckna, dörrarna hängde lösa på sina gångjärn och mitt i salen i nedre våningen tronade en stor myrstack. Trappan till övre våningen saknade trappsteg. Byggnaden användes ändå av konstnärsskaran – till att recitera dikter i. Akustiken var det nämligen inget fel på även om det i övrigt inte gick att vistas i huset. Byggnaden revs senare och användes som brasved. De två andra byggnaderna gick att bo i; det större huset vid stranden hade två våningar, ett kök och en glasveranda samt ett mycket karakteristiskt brant pärttak. Det mindre huset, beläget invid vägen, var en stuga av stockvirke.

Primitivt liv

I det stora hela präglades livsföringen på Kuokkala av primitiva förhållanden och, åtminstone i familjen Collianders fall, av en konstant brist på pengar. Ina Colliander och hennes man, författaren och bildkonstnären Tito Colliander, hade båda fasta inkomster som de inte tvekade att avstå från då de valde att flytta ut till Karelska näset i början av 1930-talet. Tito Colliander skriver:

När jag nu tänker tillbaka på vad vi beslöt oss för den dagen förefaller det mig äventyrligt. Ytligt sett. Tillsammans hade vi i lön över femtusen mark. Vi hade hyrt en nätt våning i Haga, där hade vi ett eget litet köksland med gurkor och pumpor, rädiser och dill och snart färdig nypotatis – vi uppgav alltsammans [...] Vi visste utan vidare, klart och bestämt, att vi hädanefter, och just här i den här torftiga omgivningen, skulle leva i fattigdom. (*Vaka*, 1969)

Collianders levde verkligen i fattigdom, de frös och svalt och hade det synnerligen besvärligt med tanke på att det också fanns en liten nyfödd dotter att ta hand om. Trots det valde de livet i Kuokkala

Ina, Maria och Tito Colliander med Johannes Edfelt på Villa Golickes trappa. (SLSA 1063:703)

framför ett mer ordnat, borgerligt liv.

Familjen Collianders tid i Villa Golicke (1931–1935) har dokumenterats väl, både i den utgivna brevväxlingen mellan Sven Grönvall och Ina Colliander 1925–1974 och i flera av Tito Collianders skönlitterära verk, framför allt i *Huset där det dracks* (1932) och i *Vaka* (1969), del fem av hans sjudelade memoarboksserie.

Via ett flertal arkiv i Historiska och litteraturhistoriska arkivets samlingar belyses den här tiden och den här kretsen. I breven från Ina till kusinen Sven berättas bl.a. om det dagliga livet i ett mycket torftigt hushåll. De ständiga gästerna och bristen på pengar, mat och arbetsro resul-

terade i att Ina och Tito Colliander valde att flytta till Estland. I stället bosatte sig Sven Grönvall i villan. Längtan tillbaka till Villa Golicke är tydlig i ett brev från Ina till Sven, daterat den 5 oktober 1936:

Under dessa tillfriskningsdagar stack emellertid Kuokkalasjukan igen upp sitt huvud [...] Vi började tala om alla Kuokkalahärligheter. Och så kom vi på den enkla tanken att: om vi nu kunde komma överens med dig angående nästa sommar att varken vi eller du skulle ha främmande boende, så kunde ju tillvaron där bli härligt lik den från förut. Därmed skulle allt vara vunnet. Och för temporära främmanden skulle vi stadfästa en viss dag i veckan, då det skulle bullas upp på e.m. Det skulle ju vara ett ganska idealiskt levnadssätt vad beträffar arbete.

I ett senare brev, daterat 24.8.1937 är tonen ambivalent:

Berätta nu vad som händer där i Kuokkala. Du skriver så dunkelt. Om det inte är en hemlighet – vad har utspelat sig i den närmaste kretsen? Är det bara det att ni alla är konstnärer och egentligen behöver en rymligare sfär omkring var och en. Ändå är ni för ensamma att bo ensamma, och ni är ekonomiskt sammansvetsade? Alla med blottade nerver och svultna. Sönt hör helvetet till.

Det sociala livet i fokus

Under Sven Grönvalls tid som värd i huset växte dock gästskaran i rask takt. Poesirecitatrixen Ragna Ljungdell stod för matlagningen och bodde följaktligen också i villan. Ralf Parland, Henry Parlands yngre bror – och sedan 1938 gift med Eva Wichman – hörde till stamgästerna i huset sedan familjen Collianders tid som värdar. Eva Wichman var dessutom Ina Collianders forna studiekamrat. I ett brev från Eva Wichman och Ralf Parland till Sven Grönvall 2.5.1938 sägs det att "vi vill krampaktigt [sic] till Kuokkala

En unik bild från 1938 från Villa Golickes glasveranda. Med ryggen mot fönstret Leena och Elmer Diktonius, med ryggen mot kameran Eva Wichman och Ralf Parland. I högra hörnet sitter Gunnar Ekelöf, Ebbe Linde och Sven Grönvall. (SLSA 1063:678)

i sommar. Så fort som möjligt vilket du inte får (förstår du: inte får) skriva vidare till Tito." Det året bodde Ralf och Eva hela sommaren i det mindre av de två husen medan Sven Grönvall och Elmer Diktonius med familj bodde i det större huset.

Skaran utökades också med Rabbe och Heidi Enckell, med barn, som för sommaren hyrde in sig i Villa Schierenbeck i närheten av Villa Golicke. Även Rabbes äldre bror Olof Enckell besökte Villa Golicke, liksom författaren och psykiatern Oscar Parland (Henrys och Ralfs bror) samt dennes klasskamrat Arne Runeberg. Elmer Diktonius med fru och dotter var återkommande gäster, liksom Atos Wirtanen och de svenska poeterna Johannes Edfelt, Gunnar Ekelöf och Erik Lindegren. Även författarna Gunnar Björling, Lorenz von Numers, Ebbe Linde och Eyvind Johnson besökte villan. Ebbe Linde fotograferade mycket under sin vistelse på Villa Golicke

1938 och de bilderna utgör i dag ett unikt fotografiskt material från den här tiden. I en intervju gjord med Ralf Parland 1958 får vi veta att Ebbe Linde "kom cyklande i kortbyxor till allmän förskräckelse för sju-sovarna i Villa Golicke, som i denna aktivitet såg ett förräderi mot landsändans livsstil". Elmer Diktonius lär ha spikat upp en dikt på väggen som riktade sig till Ebbe Linde: "Frisk sport är kort sort." I intervjun summerar Parland: "Karelska näset var en brygga mellan olika kulturer och världsuppfattningar. Därför blev näset för oss kulturella lösdrevare, som vantrivdes i tiden med dess nationella paroller och snäva gränsdragningar, ett slags utopia."

I samma intervju beklagar Ralf Parland att Karelska näset inte "upptäcktes" tio år tidigare av konstnärskretsen. Då hade kanske Edith Södergran, som dött 1923 i tuberkulos endast 31 år gammal, kunnat sälla sig till sällskapet eftersom hon hade

Elmer Diktonius vid Edith Södergrans grav. (SLSA 1063:671)

bott i Raivola som låg endast 20 kilometer från Kuokkala. Södergran hade känt sig isolerad under sin livstid och hade kanske i Golicke-konstnärerna funnit den intellektuella och kreativa umgängeskrets hon saknade. Konstnärerna i Villa Golicke besökte Södergrans grav och Helena Södergran, mor till Edith.

Förutom av dessa finlands- och sverigesvenska författare fick Sven Grönvall även besök av ett flertal finska konstnärer, bl.a. bildkonstnären Ernst Krohn och skulptören Sakari Tohka. Författaren Tuuli Reijonen besökte också Villa Golicke flera gånger och via henne – och Elmer Diktonius – upprätthölls kontakterna till författarna i gruppen Tulenkantajat.

Uppbrott

År 1939 bröt vinterkriget ut. Karelska näset blev ryskt område och Villa Golicke

föll i ryska händer. Återigen övergavs villorna. Ina och Tito Colliander befann sig i Kuokkala då området skulle utrymmas. Ina Colliander skrev den 8 november 1939 till Sven Grönvall:

Det ser sorgligt ut med Kuokkala, och hela denna avhållna trakt. [...] Men jag vill inte och kan inte vara ledsen, utan är tacksam för det som var oss givet, som vi får behålla i vårt inre. [...] Sköldpaddan Padd blev i Kellomäki i brådskan. Vi hann knappt till tåget som skulle vara det sista. Lilla katten gav vi bort till Gretschnikoffs, men nu vet jag inte vad det blivit av den då de drevs bort. Många fick lämna allting och samla sig till resan på två timmar. Vi alla hälsar.

Ina och Tito Colliander med familj kom att resa mycket men bosatte sig slutligen på Runebergsgatan i Helsingfors. Även Sven Grönvall rotade sig i Helsingfors. Ragna Ljungdell flyttade till Sverige efter fortsättningskriget. Eva Wichman och

Ralf Parland skilde sig 1945. Wichman reste också mycket men hennes sista hem fanns på Topeliusgatan i Helsingfors, ett stenkast från Collianders.

Vad blev det då av Villa Golicke? I intervjun med Ralf Parland från 1958 kommer det fram att villan, som målats illgrön, åtminstone 1957 inhyste ett daghem. I dag står huset bevisligen kvar men är rivningshotat. År 2007 var villan uthyrd till en idrottsförening men enligt ett inlägg som publicerades på kulturtidskriften *Parnassos* nätsida i mars 2007 skulle hyreskontraktet upphöra i augusti samma år. Vad som hänt efter det är i skrivande stund obekant. Karelska näsets vildvuxna charm och drömlika idyll finns för övrigt endast kvar i texter och arkivmaterial om och från den här tiden. I verkligheten har allt detta fått ge vika för en ny miljö som finns till på nya villkor.

Nelly Laitinen

Källor och litteratur

- SLSA 761 Eva Wichmans arkiv
SLSA 903 Sven Grönvalls arkiv
SLSA 1063 Oscar Parlands arkiv
Collinader, Ina, *Inas längtan. Ina Collianders brev till Sven Grönvall 1925–1974*, red. Kati Bondestam, Schildts, Helsingfors 2005
Colliander, Tito, *Vaka*, Holger Schildts förlag, Helsingfors 1969
Finlands svenska litteraturhistoria, del 2, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 2000
Linnovara, Kristina, "Konstnären och konstfrämjaren – om Sven Grönvall och Maire Gullichsen", *Historiska och litteraturhistoriska studier* 78, SLS 650, Helsingfors 2003
Karelska korsvägar, texter från seminarium i S:t Petersburg, Svensk-ryska föreningen i Finland, Helsingfors 2003
Heikkilä, Ritva (red.), *Kultaisten rantojen kannas. Kuvaauksia Terijoen maisemista ja ihmisistä*, Karisto, Hämeenlinna 1986
Svenska folkskolans vänners kalender 1976–1977, Årg. 91

Ralf och Eva Parland (Wichman) 1943.
(SLSA 903)

- Uppslagsverket Finland*, del 2, 3 & 5, Schildts, Helsingfors 2004–2007
Wichman, Eva, *Bitar av livet, belysta*, red. Inga-Britt Wik, Söderströms & C:o förlags Ab, Helsingfors 1977
Artiklar på internet:
Jarmo Papinniemi, "Kulttuurivilla uhan alla", *Päätoimittajan päiväkirja, Parnasso* 29.3.2007
Rita Dahl, "Terijoki – taiteilijoiden paratiisi", *Meidän Suomi* 1/2006
Intervju med Ralf Parland, inspelad 9.9.1958/
YLE /Elävä arkisto/arkivet